

УДК 81'25 [811.111:811.161.2]

*Наталія Швець,
кандидат філологічних наук,
викладач кафедри іноземної філології і методики навчання
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»
(м. Переяслав-Хмельницький, Україна)*

**ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ
В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ
L.M. MONTGOMERY «ANNE OF GREEN GABLES»**

Стаття присвячена характеристиці перекладацьких трансформацій, що були застосовані при перекладі англomовного роману L.M. Montgomery «Anne of Green Gables» українською мовою, виконаному А. Вовченко. Розглянуто існуючі класифікації перекладацьких трансформацій, здійснено класифікацію перекладацьких трансформацій в українському перекладі зазначеного роману за параметром тріади мовного семіозису (семантики, синтактики та прагматики). Виявлено формальні, формально-змістові та прагматичні перекладацькі трансформації на фонетичному, лексичному, морфологічному та синтаксичному рівнях.

Ключові слова: *перекладацька трансформація, художній переклад, типологія трансформацій, формальні трансформації, формально-змістові трансформації, прагматичні трансформації.*

Статья посвящена характеристике переводческих трансформаций, использованных при переводе англоязычного романа L.M. Montgomery «Anne of Green Gables» на украинский язык, выполненном А. Вовченко. Рассмотрены существующие классификации переводческих трансформаций, осуществлена классификация трансформаций в украинском переводе упомянутого романа, основана на параметре триады языкового семиозиса (семантики, синтактики и прагматики). Выявлены формальные,

формально-смысловые и прагматические переводческие трансформации на фонетическом, лексическом, морфологическом и синтаксическом уровнях.

Ключевые слова: *переводческая трансформация, художественный перевод, типология трансформаций, формальные трансформации, формально-смысловые трансформации, прагматические трансформации.*

The article is devoted to characterizing the translating transformations used in the Ukrainian translation of the English novel «Anne of Green Gables» by L.M. Montgomery completed by A. Vovchenko. The translating transformation, according to V. Vinogradov, is the change (grammatical, lexical or semantic) of some elements of the text, which is used while translating to convey the meaning in target language. The present classifications of translating transformations are considered in this paper; they are developed by such linguists as L. Latishev, L. Barhudarov, A. Shveitser, J. Retsker.

The classification of transformations in the Ukrainian translation of the English novel «Anne of Green Gables» by L.M. Montgomery was accomplished based on three types of relations (semantics, syntactics and pragmatics). The formal, formal-semantic and pragmatic translating transformations on the phonetic, lexical, morphological and syntactic levels are revealed.

The formal transformations involve the change of the structure but the contents remain the same. Such transformations in the translation of mentioned novel can be identified on phonetic (the use of transcription and transliteration, the phonographic changes), lexical (the change of onomasiological structure of the word while the meaning remains lexically equal), morphological (the change of parts of speech) and syntactic (the composition and decomposition of sentences without the loss of meaning, adding of the words, which don't change the sense) levels.

The formal-semantic transformations require the change not only in the structure, but also in the content, which is caused by the differences in the original language and the language of translation. This type of transformations is represented only on lexical level in the translation of mentioned novel, but we can distinguish two varieties – connected with denotative and connotative meaning. The first variety includes synonymic, antonymic, hyperonymic and holonymic changes; the second comprises the loss, the change or the emergence of words with stylistic nuances.

The pragmatic transformations are connected with the changes in structure and meaning in order to balance the pragmatic influence of translation. These transformations are reflected in replacing the phraseological unit by words or phrases without idiomatic meaning; and in some concept-based changes.

Key words: *translating transformation, literary translation, typology of transformations, formal transformations, formal-semantic transformations, pragmatic transformations.*

Переклад є своєрідною співпрацею перекладача з автором, у якій перекладач здійснює інтерпретацію художнього твору, розшифровуючи та

реконструюючи засобами іншої мови зміст, наближений, проте не тотожний баченню автора твору. У цьому контексті слушною видається така думка О. Ребрія: «Оскільки збереження структурної та семантичної близькості між вихідним і цільовим текстами може бути несумісним із забезпеченням їхньої функціональної тотожності, переклад неминуче супроводжується компенсаційними семантико-стилістичними трансформаціями, а головним творчим завданням перекладача є визначення міри доцільності трансформацій, яке відбувається з урахуванням критеріїв вмотивованості, мінімальності та обмеженості» [5, с. 17].

За В. Виноградовим, перекладацька трансформація є основою більшості прийомів перекладу, яка полягає у зміні формальних (лексичні або граматичні трансформації) або семантичних (семантичні трансформації) компонентів вихідного тексту при збереженні інформації, призначеної для передачі [2, с. 25].

У мовознавстві наявні численні спроби створення класифікації перекладацьких трансформацій. Зокрема, Л. Латишев класифікує перекладацькі трансформації за характером відхилення від міжмовних відповідностей на морфологічні, синтаксичні, стилістичні, семантичні та змішані [3, с. 78]. Л. Бархударов за формальними ознаками виокремлює такі види трансформацій: перестановки, додавання, заміни, опущення [1, с. 112], додаючи, що виокремлення таких типів є приблизним і умовним, оскільки трансформації можуть сполучатися одна з одною, у результаті набуваючи вигляду комплексних трансформацій. Мовознавець А. Швейцер виокремлює трансформації на компонентному рівні при використанні різного роду заміни, на референціальному рівні (конкретизація, генералізація, заміна реалій тощо), на стилістичному рівні (компресія і розширення) і трансформації комплексні [8, с. 113]. На думку Я. Рецкера, слід розрізняти лише два типи трансформацій – граматичні трансформації, суть яких у заміні частин мови або членів речення, та лексичні трансформації, до яких належать конкретизація, генералізація, антонімічний переклад, диференціація значень, компенсація втрат, що виникають у процесі перекладу [6, с. 54].

З огляду на численні розбіжності у вищезазначених класифікаціях, поділ перекладацьких трансформацій на певні типи вимагає перегляду та потребує практичного застосування на матеріалі конкретних перекладів.

Мета статті – охарактеризувати перекладацькі трансформації, що були застосовані при перекладі англomовного роману L.M. Montgomery «Anne of Green Gables» [9] українською мовою (Монтгомері Л.-М. Енн із Зелених дахів / Люсі-Мод Монтгомері ; пер. з англ. А. Вовченко. – Л. : Урбіно, 2013. – 320 с.).

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких завдань: 1) виявити перекладацькі трансформації у художньому перекладі роману «Енн із Зелених Дахів», 2) класифікувати виявлені перекладацькі трансформації.

Однією з головних проблем сучасного перекладознавства є кваліфікація трансформацій та створення їхньої несуперечливої типології. Спроба

сформувати таку типологію була здійснена українським мовознавцем О. Селівановою. Дослідниця виділяє типи трансформацій у перекладі за параметром тріади мовного семіозису, запропонованої Ч. Моррисом – семантики, синтактики та прагматики, оскільки переклад є насамперед перетворенням мовленнєвого продукту однієї семіотичної системи на продукт іншої. У ракурсі вище окресленої тріади О. Селіванова умовно диференціює перекладацькі трансформації на формальні, формально-змістові та прагматичні. Кожний із цих типів експоновано одиницями різних мовних рівнів [7]. Продемонструємо ці типи трансформацій на прикладі перекладу роману «Енн із Зелених Дахів».

Формальні трансформації, що передбачають зміну форми за умови збереження змісту оригіналу на **фонетичному** рівні представлені:

– **використанням транскрипції**, тобто формального пофонемного перетворення вихідної лексичної одиниці за допомогою фонем мови перекладу (*'Well, they didn't pick you for your looks, that's sure and certain,' was Mrs. Rachel Lynde's emphatic comment. – Ну, вибрали тебе точно не за вроду, – впевнено прокоментувала її з'яву пані Рейчел Лінд*);

– **застосуванням транслітерації**, тобто формального перетворення за порядком букв вихідної лексичної одиниці за допомогою абетки мови перекладу (*'Well, we've been thinking about it for some time – all winter in fact,' returned Marilla. 'Mrs. Alexander Spencer was up here one day before Christmas and she said she was going to get a little girl from the asylum over in Hopeton in the spring. – Ми вже давно, усю зиму про це думали, – відказала Марілла. – Пані Спенсер, дружина Александра Спенсера, заїздила до нас напередодні Різдва й розповіла, що навесні хоче взяти до себе дівчинку із сиротинцю в Гоуптоні*);

– **фонографічною заміною за традицією** (*When I was young I used to imagine it was Geraldine, but I like Cordelia better now. – Коли була маленька, то уявляла, що Джеральдіною, а тепер думаю, що ліпше Корделією*).

На **лексичному** рівні формальні трансформації репрезентовані:

– **відповідниками іншої мови з однаковим смисловим наповненням** зі зміною ономасіологічної структури, коли слово або сполука відповідають описовому звороту (*Matthew, did you ever study geometry when you went to school? – Метью, а ви в школі вивчали геометрію?*).

На **морфологічному** рівні формальні трансформації представлені:

– **частиномовною заміною** (1. *Anne thought it was truly delightful to go skimming through all this mystery and loveliness with your bosom friend who had been so long estranged* – Енн думала, як надзвичайно приємно бігти крізь цю таємничу красу за руку із сердечною подругою після такої довгої розлуки; 2. *Anne went to work with skill and promptness.* – Енн узялася до діла швидко і вправно).

На **синтаксичному** рівні формальні трансформації експонуються:

– **об'єднанням речень** без зміни змісту (*Marilla's lips twitched understandingly. She had expected Mrs. Rachel up; she had known that the*

sight of Matthew jaunting off so unaccountably would be too much for her neighbor's curiosity. – Вуста Марілли здригнулися – вона все зрозуміла та, щиро кажучи, очікувала, що пані Рейчел завітає в гості: знала-бо, що, побачивши, як Метью їде казна-куди, її сусідка не зможе не втамувати цікавості);

– **членуванням речень** без зміни змісту (*He doesn't generally go to town this time of year and he never visits; if he'd run out of turnip seed he wouldn't dress up and take the buggy to go for more; he wasn't driving fast enough to be going for a doctor.* – О цій порі року до міста він не їздить, та й у гостях ніколи не буває. Чи, може, у нього забракло насіння ріпи? Але нащо ж тоді так виряджатися? Та й до лікаря він вочевидь не вибрався – надто вже повільно сунеться та його бричка);

– **додаванням** мовних одиниць і конструкцій, які не змінюють змісту фрагментів перекладу (1. *You just go right to bed and have a good sleep. I'll do all the chores.* – Ти собі ляж одразу в ліжко й випсися гарненько. А в хаті, що треба, я сам усе зроблю. 2. *Mrs. Barry had the very best china set out, Marilla, just as if I was real company.* – Пані Баррі витягла свій найкращий сервіз – так, наче я була справжня доросла гостя).

Формально-змістові трансформації передбачають зміну форми й модифікацію змісту, що зумовлено специфікою мовних систем оригінального й перекладного тексту та контекстуальними та прагматичними чинниками [7].

На **лексичному** рівні формально-змістові трансформації існують у двох планах: денотативному та конотативному. У **денотативному** плані цей тип трансформацій у перекладі роману «Енн із Зелених Дахів» представляють:

– **синонімічні заміни** (*At least, I don't believe it in daylight. But after dark, Marilla, it's different. That is when ghosts walk.* – Принаймні не вірю вдень. Та коли сутеніє, це вже геть інше, Марілло. Тоді звідусіль **вилазять** привиди);

– **гіперонімічні заміни** (*Too dark? Why, it's only twilight. And goodness knows you've gone over often enough after dark.* – Темно? Ще ж тільки сутеніє. І хтозна-скільки разів ти там і **пізніше** бувала);

– **холонімічні заміни** назви частини назвою цілого (*It was full of a new vital, pulsing personality that seemed to pervade it and to be quite independent of schoolgirl books and dresses and ribbons, and even of the cracked blue jug full of **apple blossoms** on the table.* – Вона сповнилася чогось нового, живого, жвавого, і це щось просотувало її всю й не залежало від підручників, суконь і стрічок, ба навіть від щербатого блакитного глека із **квітучими яблуневими гілочками** на столі);

– **антонімічні трансформації** (*Marilla had seen Anne start off to school on the first day of September **with many secret misgivings.*** – Першого вересня Марілла відвела Енн до школи **не без страху в серці**).

У **конотативному** плані функціонально-змістові трансформації репрезентовані:

– **втратою, заміною або виникненням в перекладному тексті функціонально-стилістичного забарвлення мовних одиниць** (*One June evening, when the orchards were pink blossomed again ... Anne was sitting by her gable window.* – *Якось червеневого вечора, коли дерева знову стояли вбрані в рожевий цвіт ... Енн сиділа при вікні у своїй кімнатці нагорі*).

Прагматичні трансформації передбачають зміну форми та змісту одиниць у тексті, текстових фрагментів з метою збалансування прагматичного впливу перекладу на свого читача [7]. Вони відображаються у:

– **заміні фразеологізма** нефразеологічною одиницею або іншим фразеологізмом (*You and Diana walked home from school together and then stood down there in the snow for half an hour more, your tongues going the whole blessed time, clickety-clack.* – *Ви з Діаною разом ішли додому зі школи, а тоді ще півгодини стовбичили отам у снігу, і весь цей час пропатакали!*);

– **концептуальних перетвореннях**, тобто підмінах реалій оригінального тексту реаліями мови перекладу, змінах за допомогою мовних засобів різних рівнів способів категоризації світу і внутрішнього рефлексивного досвіду (*Diana and I had such an affecting farewell down by the spring. It will be sacred in my memory forever. I used the most pathetic language I could think of and said 'thou' and 'thee'. 'Thou' and 'thee' seem so much more romantic than 'you'.* – *Ми дуже зворушливо попрощалися з Діаною біля струмка. Це буде мій довічний священний спогад. Я промовляла всі найбільш урочисті слова, які могла згадати. Бо мені здається, коли кажуть «стежя», а не «дорога», це звучить романтичніше*).

Підсумовуючи, зазначимо, що за параметром тріади мовного семіозису (семантики, синтактики та прагматики) виявлено формальні, формально-змістові та прагматичні перекладацькі трансформації в українському перекладі роману «Енн із Зелених дахів». Формальні трансформації представлені на фонетичному (транскрипція, транслітерація, фонографічна заміна), лексичному (використання відповідників з однаковим смисловим наповненням), морфологічному (частиномовна заміна) та синтаксичному (об'єднання та членування речень, додавання мовних одиниць) рівнях. Формально-змістові трансформації виявляються на лексичному рівні у двох планах – денотативному (синонімічні, гіперонімічні, холонімічні та антонімічні заміни) і конотативному (втрата або виникнення функціонально-стилістичного забарвлення мовних одиниць). Прагматичні трансформації репрезентовані заміною фразеологізмів та концептуальними перетвореннями.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у дослідженні способів передачі власних назв в українському перекладі роману «Енн із Зелених Дахів».

Література

1. Бархударов Л. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода) / Леонид Степанович Бархударов. – М. : «Международные отношения», 1975. – 240 с.

2. Виноградов В. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы) / Виктор Владимирович Виноградов. – М. : Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. – 224 с.
3. Латышев Л. Курс перевода : эквивалентность перевода и этапы его достижения / Лев Константинович Латышев. – М. : Просвещение, 1980. – 160 с.
4. Монтгомери Л.-М. Енн із Зелених дахів / Люсі-Мод. – Л. : Урбіно, 2013. – 320 с.
5. Ребрій О. Теорія перекладацької творчості у мовному, текстуальному та діяльнісному вимірах : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня докт. філол. наук : спец. 10.02.16 «Перекладознавство» / О. Ребрій. – К., 2014. – 36 с.
6. Рецкер Я. Теория перевода и переводческая практика / Яков Иосифович Рецкер. – М. : Международные отношения, 1974. – 214 с.
7. Селіванова О. Нова типологія перекладацьких трансформацій (на матеріалі українсько-російського перекладу) / О. Селіванова // Вісник Черкаського університету. – Серія «Філологічні науки». – 2012. – Вип. 7. – С. 3–12.
8. Швейцер А. Перевод и лингвистика : Статус, проблемы, аспекты / Александр Давыдович Швейцер. – М. : Наука, 1988. – 215 с.
9. Montgomery L. Anne of Green Gables [Електронний ресурс] / Lucy Maud Montgomery. – Режим доступу : <http://www.planetebook.com/Anne-of-Green-Gables.asp>.

References

1. Barkhudarov L. Yazik i perevod (Voprosy obshchei i chastnoi teorii perevoda) / Leonid Stepanovich Barkhudarov. – М. : «Mezhdunarodnye otnosheniia», 1975. – 240 s.
2. Vinogradov V. Vvedenie v perevodovedenie (obshchie i leksicheskie voprosy) / Viktor Vladimirovich Vinogradov. – М. : Izdatelstvo instituta obshcheho sredneho obrazovaniia RAO, 2001. – 224 s.
3. Latyshev L. Kurs perevoda : ekvivalentnost perevoda i etapy ego dostizheniia / Lev Konstantinovich Latyshev. – М. : Prosveshchenie, 1980. – 160 s.
4. Monthomeri L.-M. Enn iz Zelenykh dakhiv / Liusi-Mod. – L. : Urbino, 2013. – 320 s.
5. Rebrii O. Teoriia perekladatskoi tvorchosti u movnomu, tekstualnomu ta diialnisnomu vymirakh : avtoref. dys. na zdobuttia naukovooho stupenia dokt. filol. nauk : spets. 10.02.16 «Perekladoznavstvo» / O. Rebrii – K., 2014. – 36 s.
6. Retsker Ia. Teoriia perevoda i perevodcheskaia praktika / Yakov Iosifovich Retsker. – М. : Mezhdunarodnye otnosheniia, 1974. – 214 s.
7. Selivanova O. Nova typolohiia perekladatskykh transformatsii (na materialii ukrainsko-rosiiskoho perekladu) / O. Selivanova // Visnyk Cherkaskoho universytetu. – Seriiia «Filolohichni nauky». – 2012. – Vyp. 7. – S. 3–12.

8. Shveitser A. Perevod i linhvistika : Status, problemy, aspekty / Aleksandr Davydovich Shveitser. – M. : Nauka, 1988. – 215 s.

9. Montgomery L. Anne of Green Gables [Elektronnyi resurs] / Lucy Maud Montgomery. – Rezhym dostupu : <http://www.planetebook.com/Anne-of-Green-Gables.asp>.

*Статтю рекомендовано до друку
кандидатом філологічних наук, доцентом, доцентом
кафедри іноземної філології і методики навчання
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»
Скляренко Олесею Богданівною*

Стаття надійшла до редакції 14 листопада 2016 року